

J O H N R E E D

**DESET
DNŮ,
KTERÉ
OTŘÁSLY
SVĚTEM**

STRHUJÍCÍ ZÁZNAM SMRTELNÉHO ZÁPASU

LEDA 2021

PŘEDMLUVA

Tato kniha představuje úsek zhuštěných dějin – dějin, jak jsem je viděl. Nejde mi o nic jiného než o podrobný popis Říjnové revoluce, kdy se bolševici v čele dělníků a rolníků chopili státní moci v Rusku a předali ji do rukou sovětů.

Většinou se kniha samozřejmě zabývá „rudým Petrohradem“, hlavním městem a srdcem povstání. Čtenář si však musí uvědomit, že to, co se odehrávalo v Petrohradě, se téměř přesně s větší či menší intenzitou a v různých časových intervalech opakovalo po celém Rusku.

V této knize, první z několika, které píši, se musím omezit na kronikářský záznam událostí, které jsem pozoroval a zažil, a těch, jež jsou doloženy hodnověrným svědectvím. Především dvě kapitoly, které stručně načrtávají pozadí a příčiny Říjnové revoluce. Jsem si vědom, že tyto dvě kapitoly se čtou obtížně, ale jsou nezbytné pro pochopení toho, co následuje.

Čtenáři vytane na mysl mnoho otázek. Co je to bolševismus? Jaký typ vládní soustavy bolševici zavedli? Jestliže se bolševici před Říjnovou revolucí tolik zasazovali o Ústavodárné shromáždění, proč je pak rozehnali silou zbraní? A jestliže se buržoazie stavěla proti Ústavodárnému shromáždění, dokud nebezpečí bolševismu nebylo očividné, proč je potom prosazovala?

Na tyto otázky a mnoho jiných nemůže tato kniha odpovědět. V dalším díle, nazvaném Od Kornilova k Brestu Litevskému,

sledují průběh revoluce až do uzavření míru s Němci. Tam vysvětlují původ a funkci revolučních organizací, vývoj smýšlení lidu, rozpuštění Ústavodárného shromáždění, strukturu sovětského státu a průběh i výsledek jednání v Brestu Litevském.

Při úvahách o vzestupu bolševiků je nutné pochopit, že ruský hospodářský život a ruská armáda nebyly dezorganizovány 7. listopadu 1917, nýbrž o mnoho měsíců dřív, a to jako logický důsledek procesu, který začal už v roce 1915. Zkorumpovaní reakcionáři, kteří ovládali carský dvůr, se záměrně rozhodli Rusko zničit, aby mohli uzavřít separátní mír s Německem. Nedostatek zbraní na frontě, jenž zavínil velký ústup v létě 1915, nedostatek potravin v armádě a ve velkých městech, zhroucení výroby a dopravy v r. 1916 – to všechno bylo, jak teď víme, součástí gigantické sabotážní akce. Tu zarazila právě včás březnová (únorová) revoluce.

V prvních měsících nového režimu, přes zmátek, vyplývající z velké revoluce, kdy sto šedesát milionů nejvíce utiskovaného lidu dostalo najednou svobodu, se jak vnitřní situace, tak i bojová síla armády skutečně zlepšily.

„Líbánky“ však netrvaly dlouho. Majetné třídy chtěly jenom politickou revoluci, jež by vzala moc carovi a předala ji do rukou jim. Chtěly, aby se z Ruska stala konstituční republika, jako byly Francie nebo Spojené státy, anebo konstituční monarchie, jako byla Anglie. Naproti tomu lidové masy si přály skutečnou průmyslovou a zemědělskou demokracii.

William English Walling ve své knize Poselství Ruska, v níž vylíčil revoluci z r. 1905, vystihl velmi přiléhavě smýšlení ruských dělníků, kteří později téměř jednomyslně podporovali bolševismus:

(Pracující lid) viděl, že dokonce i za svobodné vlády, pokud se dostane do rukou jiných společenských tříd, může nadále hladovět...

Ruský dělník je revoluční, ale není ani násilnický a dogmatický, ani neinteligentní. Je ochoten jít na barikády, ale zná

je a je jediný ze všech dělníků na světě, kdo se o nich poučil z vlastní zkušenosti. Je připraven i ochoten bojovat proti svému utiskovateli, kapitalistické třídě, až do konce, ale nepřehlíží existenci druhých tříd. Žádá jen, aby se v rozhodné srážce, k níž se schyluje, postavily ostatní třídy na jednu či na druhou stranu...

(Dělníci) byli zajedno v tom, že naše (americké) politické instituce jsou lepší než jejich, ale nestáli příliš o to, aby vyměnili jednoho despotu za druhého (tj. kapitalistickou třídu)... Ruští dělníci se nenechali střílet a popravovat po stovkách v Moskvě, Rize a Oděse, zavírat po tisících do kdejakého ruského vězení a neodcházeli do vyhnanství do pustin a arktických končin jen proto, aby za to získali pochybné výhody dělníků z Goldfields a Cripple Creeku...

A tak uprostřed války s cizí mocností přerostla v Rusku politická revoluce v revoluci sociální, jež vyvrcholila vítězstvím bolševismu.

A. J. Sack, ředitel Ruské informační kanceláře ve Spojených státech, která je proti sovětské vládě zaujatá, píše ve své knize Zrod ruské demokracie:

Bolševici si zorganizovali vlastní vládu s Nikolajem Leninem jako ministerským předsedou a Lvem Trockým jako ministrem zahraničních věcí. Že se dostanou k moci, bylo jasné hned po březnové revoluci. Dějiny bolševiků po revoluci jsou historií jejich neustálého vzestupu...

Cizinci, a zejména Američané, často zdůrazňují „nevědomost“ ruských dělníků. Je pravda, že jim chyběla politická zkušenost lidu ze západních zemí, ale velmi dobře se vyznali v dobrovolných organizacích. Roku 1917 měla ruská spotřebitelská družstva přes dvanáct milionů členů; a sověty samy jsou skvělou ukázkou jejich organizačního génia. Kromě toho snad nikde na světě neexistuje lid, který by byl tak dobře obeznámen se socialistickou teorií a jejím praktickým využitím.

William English Walling charakterizuje ruské dělníky takto:

Většina ruských dělníků dovede číst a psát. Po mnoho let byla země tak rozháraná, že se vedení dělníků ujímali nejen schopní jedinci přímo z jejich řad, ale i mnoho stejně revolučních vzdělanců, kteří se obraceli k pracujícímu lidu se svými myšlenkami na politickou a sociální obrodu Ruska...

Mnozí pisatelé vysvětlují svůj nepřátelský postoj k sovětské vládě tím, že prý poslední fáze ruské revoluce byla prostě bojem „slušných“ lidí proti surovým útokům bolševismu. Byly to však právě majetné třídy, které, jakmile si uvědomily vzrůst moci lidových revolučních organizací, pokoušely se je zničit a revoluci zastavit. Aby toho dosáhly, uchýlily se nakonec k zoufalým prostředkům. Aby odstranily vládu Kerenského a sovětů, dezorganizovaly dopravu a vyprovokovaly vnitřní nepokoje. Aby rozdrtily závodní rady, zavíraly továrny a zadržovaly palivo a suroviny. Aby zlomily armádní výbory na frontě, obnovily trest smrti a shovívavě přehlížely vojenské porážky.

To znamenitě přilévalo olej do ohně bolševikům. Ti reagovali tak, že hlásali třídní válku a prosazovali nadřazenost sovětů.

Mezi oběma krajními křídly, která ostatní politické skupiny buď plně, nebo aspoň vlašně podporovaly, byli takzvaní „umírnění“ socialisté, menševici, socialisté revolucionáři a několik menších stran. I proti těmto skupinám útočily majetné třídy, ale sílu jejich odporu podlamovaly jejich teorie.

Zhruba řečeno, menševici a socialisté revolucionáři byli přesvědčeni, že Rusko není pro sociální revoluci hospodářsky zralé – že je možná jenom politická revoluce. Podle jejich pojetí nebyly masy ruského lidu dostatečně vzdělané, aby převzaly moc. Každý takový pokus by prý nezbytně vyvolal reakci, které by někteří bezohlední oportunisté mohli využít k obnovení starého režimu. A tak se stalo, že když byli „umírnění“ socialisté nuceni převzít moc, báli se ji použít.

Věřili, že Rusko musí projít všemi stadii politického a hospodářského vývoje jako západní Evropa, než se posléze s celým světem

propracuje k pravému socialismu. Proto ovšem souhlasili s majetnými třídami, že Rusko musí být nejdříve parlamentním státem – i když v lecčems dokonalejším než západní demokracie. V důsledku toho tvořili na účasti majetných tříd ve vládě.

Odtud byl už jenom krůček k jejich podpoře. „Umírnění“ socialisté buržoazii potřebovali. Ale buržoazie nepotřebovala „umírněné“ socialisty. To vedlo k tomu, že pod silícím tlakem majetných tříd museli socialističtí ministři krok za krokem ustupovat ze svého programu.

Když bolševici celý ten falešný kompromis rozbili, octli se menševici a socialisté revolucionáři na straně majetných tříd... Dnes lze pozorovat stejný jev téměř ve všech zemích na světě.

Myslím, že bolševici nebyli destruktivní silou, ale jedinou stranou v Rusku, která měla konstruktivní program i moc, aby ho zemi vnutila. Kdyby se nebyli v pravý čas ujali vlády, do prosince by byla bezpochyby v Petrohradě a v Moskvě vojska císařského Německa a Rusku by opět vládl car...

Dosud je v módě – po celém roce sovětské vlády – mluvit o bolševickém povstání jako o „dobrodružství“. Bylo to dobrodružství, a to jedno z nejúžasnějších, do něhož se kdy lidstvo pustilo. Toto povstání vtrhlo do dějin v čele pracujících mas a všechno vsadilo na velké a prosté tužby lidu. Už byl připraven projekt, jak rozdělit půdu velkostatků mezi rolníky. Existovaly závodní rady a odborové organizace, jež byly s to zavést dělnickou kontrolu nad průmyslem. Ve všech vesnicích, městečkách i velkých městech, ve všech obvodech a guberniích byly sověty dělnických, vojenských a rolnických zástupců, připravené převzít úkoly místní správy.

Bez ohledu na to, co si kdo myslí o bolševismu, nikdo nemůže popřít, že ruská revoluce je jedna z velkých událostí v lidských dějinách a že převzetí moci bolševiky je jev světového významu. Právě tak jako se teď dějepisci pídí i po těch nejmenších podrobnostech o Pařížské komuně, jednou budou chtít vědět, co se událo v listopadu 1917 v Petrohradě, co podněcovalo lid a jak vypadali, mluvili a jednali vůdcové. Právě to jsem měl na mysli, když jsem psal tuto knihu.

Za bojů jsem nebyl nestranný. Avšak když jsem vyprávěl historii těch velkých dní, snažil jsem se vidět události očima svědomitého reportéra, kterému jde o to, aby zaznamenal pravdu.

New York 1. ledna 1919

J. R.

KAPITOLA 1

POZADÍ

Koncem září r. 1917 mě v Petrohradě vyhledal jeden zahraniční profesor sociologie, který právě pobýval v Rusku. Podnikatelé a intelektuálové ho informovali, že revoluce je na ústupu. Profesor o tom napsal článek a potom cestoval po celé zemi, navštěvoval průmyslová města i venkov – ale tam s úžasem zjišťoval, že revoluce zřejmě postupuje dál. Mezi námezdními dělníky a pracujícími rolníky bylo běžné slyšet heslo: „Všechnu půdu rolníkům, všechny továrny dělníkům.“ Kdyby byl pan profesor zavítal na frontu, byl by slyšel, že celá armáda hovoří o míru...

Panu profesorovi to bylo záhadou, ale zbytečně: obě pozorování byla správná. Majetné třídy tíhly stále víc ke konzervatismu, lidové masy k radikalismu.

Mezi podnikateli a inteligencí vůbec zavládl pocit, že revoluce už zašla dost daleko a trvá až příliš dlouho, že je načase, aby se poměry ustálily. Takový názor zastávaly i vládnoucí skupiny „umírněných“ socialistů, *obranáři*¹, menševici i socialisté revolucionáři, kteří podporovali Prozatímní vládu Kerenského.

14. října oficiální list „umírněných“ socialistů napsal:

Revoluční drama má dvě jednání: svržení starého režimu a nastolení nového. První jednání trvá už dlouho. Nyní je načase

zahájit druhé a odehrát je co nejrychleji. Jak pravil jeden velký revolucionář: „Pospěšme si, přátelé, a ukončeme revoluci. Ten, kdo ji bude příliš protahovat, nesklidí její plody...“

V masách dělníků, vojáků a rolníků se však zakořenil pocit, že „první jednání“ se ještě nedohrálo. Armádní výbory na frontě měly stále potíže s důstojníky, kteří si nemohli zvyknout zacházet s vojáky jako s lidmi. V zázemí byli členové pozemkových výborů, zvolených rolnictvem, vězněni za to, že se snažili realizovat vládní výnosy o půdě. A dělníci v továrnách² se museli bránit proti černým listinám a propouštění. Ba dokonce političtí emigranti, kteří se vraceli, byli ze země vyhošťováni jako „nežádoucí“ živly; v některých případech byli lidé, kteří se vrátili z ciziny do svých vesnic, souzeni a uvězněni za revoluční činy spáchané v r. 1905.

Na všechny projevy nespokojenosti lidu měli „umírnění“ socialisté jedinou odpověď: „Počkejte si, až se v prosinci sejde Ústavodárné shromáždění.“ Ale s tím se masy nespokojovaly. Ústavodárné shromáždění je náramně dobré a užitečné, ale jsou tu určité konkrétní věci, pro které se revoluce vůbec dělala a pro které leží v prostém společném hrobě na Martově poli padlí revolucionáři, a tyto věci je nutno prosadit, ať už s Ústavodárným shromážděním, nebo bez něho: mír, půda, dělnická kontrola v závodech. Ústavodárné shromáždění se znovu a znovu odkládá – a nejspíš se odloží opět, dokud se lid dostatečně neuklidní –, snad aby se jeho požadavky mohly oklestit! V každém případě od zahájení revoluce uplynulo už osm měsíců, a dokázalo se toho pramálo...

Vojáci mezitím začali řešit otázku míru tím, že prostě dezertovali, rolníci zapalovali panská sídla a zabírali si velkostatky, dělníci sabotovali a stávkovali... Podnikatelé, statkáři a důstojníci vystupovali ovšem se vši rozhodností proti jakýmkoli demokratickým kompromisům...

Politika Prozatímní vlády kolísala mezi neúčinnými reformami a přísnými represáliemi. Edikt, který vydal socialistický ministr práce, nařizoval, aby se dělnické výbory napříště scházely až po pracovní době. Mezi vojáky na frontě byli „agitátoři“ opozičních politických stran zatýkáni, radikální noviny zastaveny a propagátoři revoluce umlčováni pod hrozbou trestu smrti. Vyskytly se pokusy odzbrojit rudou gardu. Na venkov byli posíláni kozáci, aby tam udržovali pořádek...

Tato opatření podporovali „umírnění“ socialisté a jejich předáci na ministerstvech, kteří považovali za nutné spolupracovat s majetnými třídami. Lid se od nich záhy odklonil a přecházel k bolševikům, kteří se brali o mír, půdu a dělnickou kontrolu na závodech a o vládu dělnické třídy. V září r. 1917 dospěla situace do kritického stadia. Proti smýšlení převážné většiny země prosadil Kerenskij a „umírnění“ socialisté koaliční vládu s majetnými třídami. V důsledku toho ztratili menševici a socialisté revolucionáři navždy důvěru lidu.

Asi v polovině října vyšel v listu *Rabočij put'* článek nazvaný „Socialističtí ministři“, který vyjádřil rozhořčení lidových mas nad počínáním „umírněných“ socialistů:

ZDE JE SEZNAM JEJICH ZÁSLUH:³

Ceretěli: s pomocí generála Polovceva odzbrojil dělníky, vyšachoval revoluční vojáky a schválil v armádě trest smrti.

Skobelev: začal pokusem o uvalení 100% daně ze zisku na kapitalisty a skončil pokusem o rozpuštění dělnických výborů v dílnách a továrnách.

Avxentěv: dal zavřít několik set rolníků – členů pozemkových výborů – a zakázal desítky dělnických a vojenských listů.

Černov: podepsal „carský“ manifest nařizující rozpuštění finského parlamentu.

Savinkov: navázal otevřené spojenectví s generálem Kornilovem. Jestliže tento spasitel vlasti nezradil Petrohrad, tedy jenom proto, že to přesahovalo jeho možnosti.

Zarudnyj: se souhlasem Alexinského a Kerenského dal uvěznit nejlepši revoluční dělníky, vojáky a námořníky.

Nikitin: zakročoval proti železničářům jako sprostý policajt.

Kerenskij: o tom je lepší nemluvit. Seznam jeho zásluh je příliš dlouhý...

Sjezd delegátů baltského loďstva v Helsinkách schválil rezoluci, která začínala slovy:

Žádáme, aby byl z vlády okamžitě odvolán „socialista“, politický dobrodruh Kerenskij jako člověk, který nestoudným politickým vydíráním ve prospěch buržoazie hanobí a poškozujee velkou revoluci, a tím i revoluční masy...

To všechno vedlo přímo k upevnění pozice bolševiků...

Od března 1917, kdy hučící proudy dělníků a vojáků zabušily na Tauridský palác a donutily váhavou carskou dumu, aby se v Rusku chopila svrchované moci, každou změnu v průběhu revoluce si vynucovaly právě lidové masy, dělníci, vojáci a rolníci. Svrhly Miljukova. A právě jejich sovět oznámil světu ruské mírové podmínky – „Mír bez anexí a kontribucí a právo na sebeurčení národů.“ A v červenci se pak na Tauridský palác znovu vrhl ve spontánním povstání neorganizovaný proletariát, který žádal, aby vládu v Rusku převzaly sověty.

Do čela hnutí se postavili bolševici, tehdy malá politická frakce. Po katastrofální porážce povstání se veřejné mínění obrátilo proti nim a jejich houfy, které přišly o své vůdce, se stáhly do Vyborské čtvrti, což je petrohradská obdoba pařížské St. Antoine. Pak nastal zběsilý hon na bolševiky. Stovky jich byly uvězněny, mezi nimi Trockij, Kollontajová a Kameněv. Lenin a Zinověv se museli skrývat před zákonem. Bolševický tisk byl zastaven. Provokatéři a reakcionáři vykřikovali, že bolševici jsou němečtí agenti, až tomu uvěřili lidé na celém světě.

Fotografie V. I. Lenina v přestrojení na průkazu totožnosti vydaném na jméno K. P. Ivanov, dělník, který Lenin používal během posledního období v ilegalitě po červencových událostech r. 1917.